

פרשת שופטים

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
20:40	19:51	19:01*	י-ם
20:37	19:48	18:59	ת"א
20:40	19:50	19:01	חיפה
20:38	19:49	18:59	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 18:41

צדק צדק תרדוף

א"כ כאשר השכל אינו יודע את חוקי התורה ומצוותיה, מה המצוה אשר מצווה להזדבק בה, ומה העבירה אשר חייב לפרוש ממנה, יכול הוא להטות את הדין על פי דעתו, דהיינו שכלו הריק מידיעת התורה, ושופט על פי הנראה בעיניו, ואומר זה מותר וזה אסור כפי הנראה לו בשכלו הריק, ויכול הוא לאסור את המותר ולהתיר את האסור. ב. לא תכיר פנים, הוא נוח לכל תאוות גופו והנאות אבריו הקרובים אליו, הוא דואג לטובותם כל הזמן, ובבוא העת כאשר יצטרך לשפוט בשכלו על מעשה מסוים אם הוא אסור או מותר, שכלו יוכל להיות מושפע מליבו של האדם ששם הוא משכן התאוות והרגשות, וישפוט אותו לזכות. ג. לא תיקח שוחד, הנה היצר הרע משחד את האדם כל זמן בהנאות וכל מיני תענוגות, וממילא כל דבר שהאדם רוצה להחליט עליו מתערב בשכלו גם טעם ההנאה ההיא, ולפי זה הוא דן את המעשה לחיוב ולא לשלילה.

והנה כשם שהאדם הרוצה לידון במשפט צדק, ורוצה הוא להנצל מג' הטעויות המצויות לשופט, באה התורה וציוותה צדק צדק תרדוף, וביארו רבותינו הלך אחר בית דין יפה, שילך אחר ר' יוסי לציפורי וכו', והיינו שילך לבית דין בקי וחכם בחכמת התורה, וממילא לא יבוא לאסור את המותר או להיפך, וכן יקיים את מצוות התורה ולא יכיר פנים ולא יקח שוחד, וממילא לא יבוא לחטוא. כך גם האדם הרוצה להנצל מג' הטעויות שהיצר הרע מטעה את שכלו לשפוט שלא בצדק את מעשיו בעולם הזה, צריך לעשות כנגדן ג' דברים הללו: א. תחילה לעסוק בתורה בכל כוחו לדעת את האסור ואת המותר, ואז לא יבוא להטות את המשפט מחוסר ידיעה. ב. לאהוב את הטוב ולשנוא את הרע, כל זמן שהאדם אוהב את הרע, הוא מכיר לו פנים, מראה לו פנים שוחקות ושמוחות, ולכן הוא טועה בו כל הזמן, אבל אם יראה לו פנים קשוחות, ויהדיר לדעתו שיצר הרע מבקש דברים מגונים, הוא לא יבוא לטעות בהם ולעשות אותם. ג. לא לפתוח פתח ליצר הרע להנות מידי פעם מן ההנאות שהוא נותן לאדם, ואפילו שהם בהיתר והם בצורה מוכרחת, שאז הוא יכול לבוא ולהכשילו גם באיסור, לכן יעשה את המוכרח לעשות מהנאות העולם כאכילה ושתייה ושאר דברים כמי שכפאו שד, וממילא לא יכשל בבוא העת בשום איסור לדונו בשכלו כמותר.

אחים יקרים, התחלנו את חודש אלול, ויום הדין קרב ובה, בו אנו נידון על כל מעשינו, ובודאי אנו נטען שאיננו אשמים, האשם הוא יצר הרע, שבורא קראו רע (סוכה נ"ב.), והוא הטעה אותנו וגרם לנו לחטוא, אבל טענה זו איננה קבילה ביום הדין, שכן הקב"ה מצוה אותנו, צדק צדק תרדוף, תלמד את התורה הדק היטב ובכך תבוא למצב שלא יטעו אותך, ועל כך יתבע אותנו, ואולי שזה נכלל בכלל מאמר חז"ל (סנהדרין ז.) אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, אם נעמיד כעת את השופטים ואת השוטרים על שכלנו, בודאי בבוא הדין נהיה מוכנים וראויים יותר ולפחות נאמר השתדלנו.

פרשתנו פותחת במצוה שלכאורה נאמרה לגדולי ישראל ולשופטיה, והיא מצות שפטים ושטררים תתן להם לכל שערך, שנצטוו הגדולים למנות את הראויים להיות שופטים, לדון את ישראל כדת וכהלכה וכמו שמסיים הפסוק ושפטו את העם משפט צדק. והמשך הפסוקים כמו כן הינם ציוויים לדיינים: לא תטה משפט, לא תפיר פנים, ולא תקח שחד, צדק צדק תרדף.

ואמנם בדרך רמז הסבירו המפרשים שמצות שופטים ושוטרים חוזרת על כל אחד ואחד מישראל, שמצווה ליתן שופטים לחושיו ולאבריו, והיינו שעריו של האדם שבהם הוא נפתח אל העולם לקבל ממנו וליתן לו, וחשבנו בס"ד להסביר את המשך הפסוקים לפי דבריהם. ותחילה נקדים את פשוטם של ציוויים אלו ועל פיהם נבוא להסביר את הפסוקים ברוח דברי רבותינו החוזרות על כל אחד ואחד מישראל.

התורה מצוה את השופט לדון משפט צדק, ולשם כך היא מפרטת לנו ג' אופנים שהשופט יכול לטעות ולדון שלא בצדק: א. לא תטה משפט, הנה אם נאמר שמדובר באדם רשע שרוצה להטות את הדין לאחד מן הצדדים, מה יועיל לו ציווי התורה לא תטה משפט, הרי הוא רשע, וכי ישמע למצות התורה. ועוד שכבר זה כלול בציווי הקודם ושפטו את העם משפט צדק. ונראה שאין מדובר ברשע שאומר בזדון על זכאי חייב או להיפך, אלא מדובר בשופט שדן את האדם על פי שכלו שלו, פלוני נראה לי זכאי על פי תנועות ידיו וטון דבורו וכיוצא בזה, ואילו השני נראה בעיני רמאי, ועל פי זה מנסה הוא למצוא את האמת בטענותיו של הראשון ואת השקר בטענות השני ולהוציא חייב, ודבר זה נובע פעמים רבות מבורותו בידיעת ההלכה, שאינו יודע את הדין לאשורו, ולכן הוא דן כפי הנראה בעיניו ונשמע באוזניו. ועל זה בא ציווי התורה לא תטה משפט, דהיינו להטות אותו בדעתך לאחד מן הצדדים, אלא תדון כפי שכל התורה. ב. לא תכיר פנים, ופירש רש"י שלא יהא רך לזה וקשה לזה, שדברים אלו מביאים לסתום טענות השני, או גם להתקרב בדעתך לצד אחד שאתה רך ונוח לו. או אפשר שמכיר פנים לאחד מפני שהוא קרובו ואוהבו, וממילא יביא אותו הדבר להטות את הדין. ג. לא תיקח שוחד, שלא נקבל שום דבר מאחד מן הצדדים, וכמו שפירשה התורה את טעם הדבר פי השחד יעור עיני תכמים ויסלף דברי צדיקים, אפילו שנדמה לך שאתה לא תטה את הדין, מבלי שתשים לב תטה לטובת נותן השוחד.

והנה כאשר נבוא לפרש את הפסוקים על כל אחד מישראל, יש לנו לבאר תחילה, דבר ידוע שהאדם פועל על פי שכלו, כאשר שכלו אומר לו להתנהג בצורה כזו או אחרת כך הוא נוהג, א"כ השכל הוא השופט הנמצא באדם הדין היאך להתנהג בכל מצב שבא לפניו. וכמו שהשופט יכול להיות מושפע מג' דברים כך גם שכלו, ונבארם אחת לאחת: א. לא תטה משפט, וביארנו שאם אין האדם יודע את המשפט יכול הוא להטותו,

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג.)

הנהגות לחודש אלול (סליחות)

ד. עיקר אמירת הסליחות נתקנה בזמנים הראשונים בעת אשמורת הבוקר, והיינו שהלילה נחלק לג' משמרות, והמשמר האחרון נקרא אשמורת הבוקר, והוא עת רצון גדול מאוד, וכך היה נוהגים כולם בזמנים עברו, ואולם בזמננו מעטים אומרים את הסליחות בזמן הזה, ואפילו אלו שאומרים את הסליחות קודם התפילה בנין החמה, אינם אומרים באשמורת הבוקר אלא לאחר עלות השחר, בכדי שמיד לאחר מכן יתפללו בנין, וטוב יעשו אם יתחילו לפחות את אמירת הסליחות כרבע שעה קודם עלות השחר בכדי שיאמרו את ה"ד מידות שזה עיקר הסליחות קודם עלות השחר. [וזכרנו לפני כארבעים שנה מנהג אבי ר' יהודה לוי ז"ל בבית הכנסת שלו היה להתחיל את הסליחות בשעה שלוש לפנות בוקר, וכבר בשעה שתיים היה מתעורר ומעורר אותנו לאמירת הסליחות, אבל עם הזמן כשנפטר הזקנים גם הוא שינה והתחיל בשעה ארבע].

ה. חצות לילה גם הוא הינו זמן רצוי וטוב לאמירת הסליחות (כמבואר בשו"ת הרמ"ז סי' ל'), וכיום התקבל בהרבה מקומות לומר את הסליחות בחצות, [וחצות אין זה בשעה שתיים עשרה, אלא שתיים עשרה שעות אחר חצות היום, וכיום בסביבות השעה 12:40], ומה שלא נהגו בזמנים עברו באמירת הסליחות בחצות, מפני שרובם ככולם היו ישנים בשעה זו, שהמציאות היתה שעם חשכת הלילה היו עולים על יצועם לישון, והיו קמים בשעה שתיים שלוש, אבל כיום שאנשים רבים הולכים לישון רק בחצות, הוא קל יותר לאותם אנשים לומר את הסליחות בחצות, ואמנם הוא במדרגה שניה לאמירת הסליחות באשמורת הבוקר.

ו. מי שיש בידו לומר סליחות קודם התפילה בנין אבל לאחר עלות השחר, או בחצות לילה, עדיף לומר בחצות לילה שהוא עת רצון יותר. אבל אם יאמר את הסליחות בחצות לילה יפסיד את התפילה בנין, עדיף יותר שיתפלל בנין ויאמר את הסליחות בבוקר קודם הנין או אחריו. ואם גם זה אינו יכול יאמר הסליחות בצהריים לפני מנחה או אחריו. נמצא לפי האמור ד' זמנים ישנם לאמירת הסליחות וזה סדרם לפי מעלתם ועדיפותם: א. באשמורת הבוקר. ב. בחצות לילה. ג. בבוקר. ד. בצהריים.

ז. האומרים סליחות בחצות הלילה, היה עדיף שתחילה יאמרו תיקון חצות, שכן תיקון חצות במעלתו עדיף מאמירת הסליחות, וגם שזהו הזמן המובחר ביותר לאמירת תיקון חצות, וכך ירווחו גם את המתאחרים לאמירת הסליחות, ואולם אם מחמת מנהג המקום אינם יכולים לעשות כן, לפחות יכריזו על תיקון חצות אחר הסליחות שלא ישכח מלב בני האדם.

ח. ישנם אנשים שפטרו אותם הפוסקים מאמירת הסליחות, וכגון מלמדי תינוקות ומי שאמירת הסליחות מפריע לו בעבודתו, אבל ידעו אותם אנשים שגם את הזכויות הרבות והשכר שמרויחים מאמירת הסליחות לא יקבלו, לכן ישתדל כל אדם שלא לפטור עצמו מאמירת הסליחות, ויאמרם באחת משעות היום הנוחות לו, ואפילו אם אינו מוצא מנין בזמן שמתאפשר לו, יאמר הסליחות בלי ה"ג מידות ובלי הסליחות הנאמרות בלשון ארמית, אבל לא יבטל לגמרי אמירת הסליחות.

א. אמרו רבותינו (ברכות י"ב.) הכל הולך אחר החיתום, ואמנם הם אמרו את דבריהם לענין ברכות, אבל בעלי המוסר למדו בדרך רמז מדבריהם עצה לעבודת ה' שהכל הולך אחר הסוף, וכעין שאמרו רבותינו (קידושין מ:) אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו, וא"כ בהתקרב יום הדין צריכים אנו לעשות תשובה שידונו אותנו לפי מעשינו האחרונים, ולכן צריך להשתדל בחודש האחרון של השנה בעסק התורה ובקיום המצוות יותר מכל השנה. [ואמנם יצר הרע אומר לאדם שזה משחק להשתנות בחודש האחרון ולאחר מכן לחזור לעצמו, ואין זה נכון שלפחות האדם מראה שיש לו דאגה מיום הדין ועושה מה שביכולתו להציל עצמו מן הדין, וגם משמים רואים את השתדלותו ומתחשבים בדינו, וגם מסייעים בידו ופותחים את ליבו לעבודת ה' אמיתית במשך כל השנה. וידוע שדברים שבמשך השנה האדם נלחם לעשותם ובקושי רב עולה בידו, באלול נקל עליו מאוד לקבלם ולעשותם, ובזה תהיה לו התחלה טובה לשנה הבאה].

ב. מנהג הספרדים להתחיל באמירת הסליחות מיד לאחר ראש חודש אלול, ולאומרם בכל לילות החול, ומנהג זה כבר נהוג כבר מימות הראשונים, ואולם מנהג האשכנזים שמתחילים באמירת הסליחות שבוע לפני ראש השנה במוצאי שבת שלפניו. (שו"ע סי' תקפ"א סעי' א'). וכל אחד יעשה כמנהגו, שלכל מנהג שורש וענף בדברי רבותינו הקדושים. (ע"ש במשנ"ב ס"ק א' ו'ג, ועו"ע בחזו"ע ימים נוראים עמ"ה ט'). [וישנם הצוחקים על מנהג הספרדים ואומרים שהם אומרים סליחות ארבעים יום לכפר על מה שהיקלו בפסח בכל מיני הלכות, או על מה שהיקלו בתשעת הימים, והבל יפצה פיהם, והם מוציאים לעז על הראשונים רבותינו הספרדים: הגאונים, הר"ף, הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א והר"ן ועוד, שכל מעשי הספרדים ומנהגיהם בקודש התיסודו על ידם, ומי שנוהג להחמיר לא יכול לומר על מי שעושה כפי עיקר הדין שהוא חוטא].

ג. עיקר אמירת הסליחות היא בקשת רחמים, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו (ברכות כ"א.), ובפרט בימים אלו שנועדו לתפילה ולרחמים, כמו שכתב הרב ברכי יוסף (סי' תקפ"א אות ו') בשם הרב "טור ברקת" שיותר טוב בימים אלו להרבות סליחות ותחנונים עם הצבור מללמוד. [היינו מללמוד באותו הזמן שהציבור אומרים סליחות, שזמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד (שבת י'). אבל בודאי שלא יבילה כל הימים הללו בתפלות שעסק התורה גדול מכל המצוות, ושכרו רב עד מאוד, ובכח המאור שבה להחזירו למוטב (ירושלמי הגיגה פ"א ה"ד)]. והעיד החיד"א שראה רבנים שתמיד היו עסוקים בגופי הלכות והחיבורים, ובחודש אלול היו מניחין קצת מסדרם ללמוד גירסא ותחנונים. ובפרט אנו שצריכים רחמי שמים מרובים שישלך ה' מעלינו חרון אפו, ויגאל אותנו גאולה שלימה בחסד וברחמים, ולכן לא נתעצל באמירת הסליחות ויהי רצון שבזכותם נושע תשועת עולמים. [והיו גם אשכנזים שהצטרפו לספרדים באמירת הסליחות וכמו שעשה מעשה רבנו האר"י (כמובא בשער הכונות דף פט ע"ד) וכל המרבה באמירת הסליחות הרי זה משובח, ואני מכיר אדם שאומר סליחות פעמים בכל יום, אחת באשמורת הבוקר ואחת בצהריים].